

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Д. І. Головченко, м. Київ

Соціально-психологічний ракурс аналізу процесу реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціум пов'язується з необхідністю з'ясування передумов, які забезпечують психологічне благополуччя особистості. Психологічне благополуччя розглядається як багатофакторний конструкт, що відображає задоволеність людини життям у різних сферах її діяльності та є інтегральним соціально-психологічним утворенням, що охоплює всі види благополуччя: соціальне, матеріальне, духовне, фізичне і психологічне. Показано, що складні умови міграції та воєнні дії часто призводять до порушення стану психологічного благополуччя вимушених переселенців та біженців. На основі теоретичного аналізу виділено чинники, які впливають на психологічне благополуччя вимушених переселенців. Сформульовано положення, згідно з яким важливим суспільним завданням у контексті реінтеграції внутрішньо переміщених осіб є створення соціально-психологічних умов відновлення не лише їхнього відчуття психічної стабільності, а й психологічного благополуччя. Зроблено висновок, що необхідними умовами збереження та відновлення стану психологічного благополуччя особистості є реалізація її творчого потенціалу, пізнавальна та фізична активність, спрямованість на здорові життєві цілі, самоактуалізація. Визначено, що психологічне благополуччя людини залежить від наявності в неї усвідомлюваних цілей і планів життєдіяльності, а також умов і ресурсів для їх досягнення.

Ключові слова: соціально-психологічна реінтеграція, внутрішньо переміщені особи, психологічне благополуччя, чинники психологічного благополуччя.

Проблема. Політична, економічна і суспільна криза, унаслідок чого розпочалася Революція Гідності, та воєнні дії на сході України, що так чи інакше зачепили все населення нашої держави та привели в рух усі його верстви, надали нового особливого звучання багатьом соціально-психологічним проблемам.

Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на 6 червня 2016 р. за весь період від початку воєнних дій із Донецької, Луганської областей, а також Автономної Республіки Крим та міста Севастополь до безпечних регіонів України виїхало 1 785 740 вимушених переселенців, або 1 445 660 сімей [19]. За даними Центру моніторингу з питань внутрішньо переміщених осіб Норвезької ради з питань біженців, яка є провідним світовим ресурсом інформації та аналізу проблем внутрішньо

переміщених осіб, Україна посідає восьме місце у світі за кількістю вимушених переселенців після Сирії, Колумбії, Іраку, Судану, Ємену, Нігерії та Південного Судану [2]. Воєнні дії, обстріли населених пунктів, захоплення державної влади проросійськими найманцями, що призвело до повної втрати Україною контролю над окремими територіями Донецької та Луганської областей, жорстокі дії щодо мирних жителів і руйнування економічної інфраструктури цілого регіону – усе це зумовило величезні міграції населення та мало суттєвий вплив на життя і психіку людей.

Дослідження проблем вимушених переселенців та біженців у різних країнах світу (Сирія, Ірак, Йорданія, Ліван, Туреччина, Албанія, Боснія і Герцеговина та ін.) свідчать про те, що тяжкі наслідки перебування в місцях, де проходять бойові дії, або навіть поряд можуть спричинити психологічні порушення на емоційному, когнітивному та поведінковому рівнях, дезадаптацію, втрату ідентичності та зниження рівня психологічного благополуччя особистості [10; 12–17; 20].

При цьому, слід зазначити, у внутрішньо переміщених осіб в Україні є всі необхідні умови для успішної реінтеграції, оскільки їхні проблеми суттєво відрізняються від проблем біженців, які вимушені були переїхати до інших країн. Останні мають опанувати нову мову, культуру та часто здобувати зовсім нову професію, що суттєво ускладнює реінтеграційні процеси.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю розширення методологічних та методичних можливостей практичних психологів щодо профілактики порушень психологічного благополуччя як у дорослих, так і в дітей з числа внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Мета статті: теоретичний аналіз соціально-психологічних передумов формування стану психологічного благополуччя у внутрішньо переміщених осіб в Україні, що є одним з важливих показників їхньої реінтеграції в соціум.

Під **реінтеграцією** в нашому дослідженні ми будемо розуміти включення внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади. Реінтеграція передбачає долучення таких осіб до системи соціальних відносин, економічної діяльності та культурного середовища.

Складні умови міграції в ситуації бойових дій, втрата майна, роботи, розрив сімейних зв'язків та необхідність починати все “з нуля” – усе це призводить до руйнування життєвого світу людини та життєвої кризи, що не може не вплинути на особливості психічного стану людей. Трансформації підлягають важливі особистісні конструкти, перш за все такі, як психологічне благополуччя, під яким у сучасній науці розуміють “злагоджений психічний процес, що забезпечує відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги” [6].

Таким чином, важливим науковим завданням є відновлення життєвого світу людей, що змушені були покинути свої домівки, з погляду не лише психічної стабільності, а й психологічного благополуччя. Створення для людей безпечного, економічно стабільного, розвиненого середовища життя є орієнтиром сучасного державотворення в Україні. Ключовою постаттю цього процесу стає благополучна особистість, що здатна створити умови, в яких буде безпечно та комфортно жити кожному громадянину нашої держави. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження соціально-психологічних передумов формування стану психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб як важливого показника їхньої реінтеграції в соціум.

Зазначимо, що чинники психологічного благополуччя в сучасній психології вивчено недостатньо. Так, досі не представлено їх єдиної структури, не виділено чинники благополуччя біженців і вимушених переселенців, які за своєю змістовою характеристикою, безумовно, відрізнятимуться від звичайних через специфіку їхнього соціального статусу. Не проводилося досліджень психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб і в Україні. Докорінне розв'язання деяких проблем вимагає наукового аналізу перш за все самого феномена психологічного благополуччя людини, що є необхідною передумовою ефективного функціонування особистості в суспільстві.

Переживання людиною стану психологічного благополуччя відіграє важливу роль у формуванні особистості та є критерієм її психічного здоров'я, що виражається в суб'єктивному відчутті задоволеності з різних сфер свого життя та регулює поведінку й активність особистості. Рівень психологічного благополуччя формується в кожній людині індивідуально, залежно від комплексу зовнішніх і внутрішніх умов, що впливають на це соціально-психологічне явище.

Переходячи до більш детального розгляду поняття “психологічне благополуччя особистості”, зазначимо, що фізичне і психічне здоров'я є конструктивною основою позитивного функціонування особистості та виконує першочергову роль у формуванні адекватної самооцінки людиною рівня власного психологічного благополуччя. Психічно здорова людина, згідно з А. Маслоу, це насамперед здатність “кохати і бути коханим, відсутність підозрілості, відмова від усіх засобів внутрішнього захисту, безмежна довіра в близьких стосунках, взаємна турбота і відповідальність, внутрішня гармонія, життєрадісність тощо” (цит. за: [7, с. 491]). Здорові люди постійно поглиблюють власне осмислення самих себе, інших людей та навколишнього світу; розвивають свою компетентність у задоволенні базових потреб та реагуванні на небезпеку; виробляють реалістичні і такі, що відповідають їхнім потребам, ролі та міжособові відносини. Важливим є також те, що для вимушених переселенців, які часто відчувають

психоемоційне напруження, почуття тривоги, соціальної фрустрованості, турбота про власне здоров'я відіграє важливу роль.

Зарубіжними вченими було здійснено огляд 29 сучасних досліджень психічного здоров'я (у загальній кількості 16010 осіб) біженців із зон воєнних конфліктів у довгостроковій перспективі [10]. Виявлено значну неоднорідність у дослідженнях щодо поширення показників депресії (від 2,3 до 80%), посттравматичного стресового розладу (від 4,4 до 86%) і тривожних розладів (від 20,3 до 88%), однак поширення оціночних показників було типовим у межах 20% і вище. Клінічний та методологічний фактори значною мірою пояснюють виявлену неоднорідність. Дослідження вищої методологічної якості в цілому свідчать про нижчий рівень поширення зазначених показників. Поширення показників стосувалося як країн, з яких прибули біженці, так і країн-приймальниць. Біженці з колишньої Югославії і Камбоджі мали, як правило, найвищі показники психічних порушень, так само як і ті, що перебувають у США. Наочний синтез свідчить про значний вплив доміграційного травматичного досвіду та постміграційного стресу, які були стійкими факторами, пов'язаними із згаданими порушеннями; до того ж низький рівень постміграційного соціально-економічного статусу частково зумовлювався депресією [там само].

Відомо, що здоров'я і гарне фізичне самопочуття дають людині змогу спрямовувати свою діяльність на розв'язання безлічі проблем, що сприяє, безперечно, формуванню психологічного благополуччя особистості. У контексті нашого дослідження умов соціально-психологічної реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціум нас цікавить передусім проблема умов формування стану психологічного благополуччя.

Із середини минулого століття у зв'язку із зверненням до позитивних психологічних станів, перетворенням філософських понять щастя і благополуччя, які було виділено в предмет самостійного аналізу, проблема психологічного благополуччя розглядається в контексті досліджень щастя, психологічного (або суб'єктивного) благополуччя, задоволеності із життя і якості життя [6]. Історично першими є спроби описати щасливу людину за допомогою набору якостей [там само]. Проте рівень благополуччя і щастя оцінюється самою людиною відповідно до її системи цінностей і цілей, які завжди індивідуальні. Оскільки універсальної структури та критеріїв благополуччя бути не може, то завданням дослідників стає вивчення факторів, що впливають на відчуття щастя і благополуччя. У цьому контексті поряд з поняттям "благополуччя" використовується термін "якість життя", що оцінює позитивний та негативний вплив соматичних і психосоматичних, соціальних та психосоціальних, економічних і психологічних чинників.

Досить часто поняття благополуччя плутають з поняттям задоволеності [там само]. Це ключове поняття для групи підходів до вивчення благополуччя, що дістали назву гедоністичних. Основи цього підходу започатковано в ранніх дослідженнях благополуччя, що проводилися в 1980-ті роки під керівництвом Н. Брадбурна, а потім – Е. Дінера. Саме вони заклали теоретичну базу досліджень цього феномена в зарубіжній психології [19]. Брадбурн описував благополуччя за допомогою термінів, що відображають стан щастя або нещастя, суб'єктивного відчуття загальної задоволеності або незадоволеності із життя. Дослідник також показав, що позитивний і негативний афекти – це не два полюси однієї шкали, а вони мають різну природу. Відповідно, благополуччя – це баланс, що досягається постійною взаємодією двох видів афекту – позитивного і негативного, який проявляється у вигляді загального відчуття задоволеності або незадоволеності із життя [там само].

Продовжуючи дослідження в рамках гедоністичного підходу, Дінер уводить поняття “суб'єктивного благополуччя”, яке формується із суб'єктивної задоволеності із життя, позитивного і негативного афекту [11]. Як зазначає сам дослідник, тут ідеться про когнітивний аспект самоприйняття (інтелектуальна оцінка задоволеності з різних сфер свого життя) й емоційний аспект (наявність поганого чи хорошого настрою). Прийняття або неприйняття подій життя (оцінка їх як позитивних або негативних) має під собою відповідно забарвлену емоцію. Прихильники гедоністичного підходу спираються на переживання щастя, задоволеності як найбільш загальний індикатор благополуччя. З позицій цього підходу розглядає благополуччя і Р. М. Шаміонов, визначаючи його як власне ставлення людини до своєї особистості, життя і процесів, що мають важливе значення для неї з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище і характеризуються відчуттям задоволеності [8, с. 47].

Другий підхід до дослідження благополуччя дістав назву евдемоністичного. Відповідно до нього основний критерій благополуччя – це повнота самореалізації. Цей підхід розробляли здебільшого представники гуманістичної психології, що описували різні аспекти позитивного функціонування особистості. Найбільш відомими в межах цього напрямку є праці А. Ватермана, А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта, К. Г. Юнга, Е. Еріксона, М. Яходи, О. О. Кроніка та ін. Благополуччя в рамках цього підходу розглядається як багатофакторний конструкт, який являє собою складний взаємозв'язок культурних, соціальних, психологічних, фізичних, економічних і духовних чинників. Послідовники цього напрямку переконані, що обов'язковим виявом благополуччя є прагнення людини до особистісного зростання, тобто незадоволення досягнутими життєвими результатами, що спонукає людину до саморозвитку [19].

Інтегрувавши результати більш ранніх досліджень у психології розвитку, клінічній, гуманістичній та екзистенційній психології, американська дослідниця К. Ріфф обґрунтувала уявлення про психологічне благополуччя як комплексне поняття. За Ріфф, “психологічне благополуччя – багатофакторний конструкт, що відображає ступінь спрямованості людини на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування (особистісного зростання, самоприйняття, управління навколишнім середовищем, автономії, цілей у житті, позитивних відносин з оточенням), а також ступінь реалізованості цієї спрямованості, що суб’єктивно виражається у відчутті щастя, задоволеності собою та своїм життям” [там само].

Інші суб’єктивні передумови психічного благополуччя було виокремлено в теорії самодетермінації Р. Райана і Е. Десі, на думку яких особистісне благополуччя пов’язане насамперед з реалізацією базових психологічних потреб в автономії, компетентності та зв’язку з іншими (див. [8, с. 57]).

Самореалізація як основний критерій благополуччя в рамках евдемоністичного підходу безпосередньо пов’язується із системою цінностей і пріоритетів особистості. Отже, вивчення благополуччя неможливе без звернення до ціннісно-мотиваційної сфери людини як системи індивідуальних пріоритетів для досягнення щастя, як критерію оцінювання результату.

Психологічне благополуччя особистості передбачає наявність соціально-нормативних ціннісних настановлень, реалізація яких визначається всією сукупністю умов соціалізації. Воно пов’язане також зі стереотипами, які вироблені суспільством і засвоєні особистістю в процесі соціалізації. Якщо людина потрапляє в те чи інше соціальне середовище і приймає його норми й правила, вона автоматично засвоює і риси, притаманні цьому суспільству. Психологічне благополуччя особистості пов’язане із задоволеністю з успіхів у різних сферах життя – у навчанні, спілкуванні, соціальних відносинах, роботі, а також у культурній, економічній, релігійній, політичній сферах життєдіяльності людини.

Поняття задоволеності і благополуччя людини будується на суб’єктивному емоційно забарвленому ставленні до змістової сторони подій і явищ. З ним пов’язується внутрішній комфорт, душевна рівновага, задоволеність із якості життя, завдяки яким людина почувається щасливою. Це так само робить психологічне благополуччя особистості емоційно позитивним. При цьому слід розуміти, що “суб’єктивне благополуччя – це не переживання абсолютного щастя або задоволеності всього і всім. Мовою психології станів, це стан динамічної рівноваги, яка досягається різноспрямованими щодо валентності переживаннями задоволеності в різних сферах життєдіяльності, коли на рівні стану незадоволення однією

сферою життя компенсується задоволеністю в іншій, а на рівні внутрішньої динаміки незадоволення створює певну зону напруженості, яка стає рушійною силою розвитку, а задоволеність – зоною дозволу” [9].

Проблема психологічного благополуччя особистості постає в результаті процесу соціалізації, що визначає особистісні якості, а також специфіку та різноманітність життя людини, які сприяють або не сприяють її благополуччю. Таким чином, суспільство і соціальні інститути визначають якісні компоненти психологічного благополуччя особистості, які найбільшою мірою впливають на задоволення тих чи інших потреб.

Відчуття психологічного благополуччя не завжди збігається з об’єктивним благополуччям особистості, яке оцінюється за соціальними критеріями особистих досягнень людини, структурою та спрямованістю особистості, поведінкою і діяльністю, а також тим, що вкладається в це поняття кожною конкретною людиною, суспільством, групою. Об’єктивне благополуччя особистості – поняття значно ширше. Нерідко воно буває малопов’язаним з відчуттям особистого благополуччя конкретної людини. Суб’єктивне ж благополуччя особистості – це більш тонко організоване почуття, що відчувається лише кожною конкретною людиною. Іноді суб’єктивне благополуччя неможливо пояснити за допомогою конкретних понять. Людина просто відчуває себе задоволеною і щасливою. Тому точно з’ясувати рівень суб’єктивного благополуччя особистості не так просто. Отже, “суб’єктивне благополуччя особистості є інтегральним соціально-психологічним утворенням, що включає оцінку і ставлення людини до свого життя і самої себе, що несе в собі активне начало. Воно містить усі три компоненти психічного явища – когнітивний, емоційний, конативний (поведінковий), і характеризується суб’єктивністю, позитивністю і глобальністю виміру” [11]. Дисбаланс у тій чи тій сфері викликає водночас й емоційний дискомфорт, і почуття неблагополуччя в окремих сферах особистості. Навпаки, позитивний емоційний настрій людини говорить про психологічне благополуччя особистості і водночас сприймається як її об’єктивне благополуччя.

Психологічне благополуччя або неблагополуччя конкретної людини буде складатися з оцінок різних сторін її життя самою людиною. Окремі оцінки інтегруються у відчуття психологічного благополуччя або неблагополуччя. Благополуччя залежить від наявності ясних цілей, а також умов для їх досягнення, наявності ресурсів і, в цілому, успішності реалізації планів поведінки й діяльності. Відчуття благополуччя створюють конструктивні позитивні міжособові відносини, можливість спілкуватися й отримувати позитивні емоції. Поширеним є також уявлення про психологічне благополуччя як поняття, що виражає ставлення людини до себе, своєї особистості, життя і процесів, які мають істотне значення для самої особистості під кутом зору інтерналізованих нормативних

уявленнь про внутрішнє та зовнішнє середовище, і супроводжується відчуттям задоволеності [6]. Переходячи до розгляду чинників психологічного благополуччя, доцільно звернутися до ідеї, яку було закладено в концепції К. Ріфф. На переконання дослідниці, кожна людина має свободу волі і здатна досягати психологічного благополуччя, навіть попри зовнішні умови [19]. Для більш детального визначення цього поняття необхідно вибудувати систему рівнів психологічного благополуччя та з'ясувати її критерії.

Важливу роль у формуванні стану психологічного благополуччя людини поряд із такими чинниками, як психічне та фізичне здоров'я, відіграє зміст її мотиваційно-потребової сфери. Так, Г. Л. Пучкова виділяє відповідно до різних типів ціннісних орієнтацій та мотиваційної структури певні рівні суб'єктивного благополуччя: матеріального, особистісного, соціального, професійного, фізичного (соматичного) і психологічного. Різні рівні суб'єктивного благополуччя оптимізуються залежно від актуальної життєвої ситуації. Крім того, неможливість нарощування індексу благополуччя в одній сфері часто замінюється активністю і досягненнями в іншій. Людина разом з тим прагне до "глобального" благополуччя, яке для неї набуває очевидних обрисів у процесі становлення особистості [5]. Розгляньмо відтак рівні психологічного благополуччя особистості за Пучковою:

- *рівень матеріального благополуччя* тісно пов'язаний з матеріальною підструктурою особистості; припускає особистісну значущість матеріального збагачення і, перш за все, ступінь її наповненості;
- *рівень особистісного (сміслового) самовизначення* відображає систему реалізації життєвих цілей, життєвого сценарію, що визначається залежно від умов соціалізації;
- *рівень соціального ("відносин з іншими") самовизначення* представлений системою зв'язків та відносин, що кваліфікуються як "необхідні та достатні" для збереження внутрішньої рівноваги;
- *рівень особистісного (характерологічного) благополуччя* стосується суб'єктивної оцінки власного характеру, особистісних рис з погляду їх прийнятності для широкого кола особистісних виявів (від відносин з іншими до самосприйняття, від трудової діяльності до дозвілля);
- *рівень професійного самовизначення та зростання* включає адекватність професійного самовизначення, задоволеність обраною професією, працею, відносинами з колегами та ін.;
- *рівень фізичного (соматичного) та психологічного здоров'я* узгоджується із системою поглядів на цінність здоров'я та визначає діяльність, спрямовану на оптимізацію здорового способу життя, відновлення втраченого здоров'я [5].

Той рівень, який домінує у структурі особистості, більшою мірою визначає спрямованість (позитивну або негативну) емоційних переживань, коли йдеться про оцінювання якості життя людей.

Дещо іншу класифікацію чинників благополуччя пропонує Л. В. Куликов. Дослідник об'єднує їх у п'ять груп, кожна з яких формує відповідний рівень благополуччя. Так, на його думку, задоволеність соціальним статусом, міжособовою взаємодією, почуттям спільності впливає на соціальне благополуччя. При цьому усвідомлення сенсу свого життя, залучення до багатств духовної культури, розуміння людської сутності впливають на духовне благополуччя. Так само гарне фізичне самопочуття, м'язовий тонус, тілесний комфорт формують відчуття фізичного благополуччя, а задоволеність матеріальним достатком впливає на матеріальне благополуччя. Проте найбільший і найскладніший комплекс чинників творить психологічне благополуччя, яке залежить від відчуття цілісності і внутрішньої рівноваги особистості [3]. Отже, усі п'ять виділених Л. В. Куликовим груп чинників у змістовому аспекті відображають стан психологічного благополуччя вимушених переселенців як інтегрального, соціально-психологічного утворення, що включає усі види благополуччя: соціальне, матеріальне, духовне, фізичне і психологічне.

Висновки. Отже, психологічне благополуччя є багатофакторним конструктом, який відображає прагнення особистості до внутрішньої рівноваги, гармонії, цілісності, що досягається за умови психічного здоров'я (злагоженості психічних функцій та процесів) і дає змогу особистості сформувати позитивне самосприйняття та відповідну систему відносин з оточенням.

Вимушена міграція пов'язана з такими несприятливими і часто загрозливими для життя і здоров'я людини чинниками, як війна або воєнний конфлікт, а також безліччю соціально-побутових проблем (втрата майна, роботи, стабільного доходу, звичного соціального оточення тощо). Усе це негативно впливає на людину, зумовлюючи зміни її ціннісно-мотиваційної сфери, системи норм та відносин, призводячи до втрати впевненості, виникнення відчуття тривоги й розгубленості, психологічного дискомфорту і відчуття дезорієнтованості в навколишньому світі. Важливим завданням у такій ситуації є відновлення життєвого світу особистості, її спрямування на досягнення психологічного благополуччя, що формується під дією різних чинників. Аналіз наукових джерел показав, що від задоволеності соціальними, матеріальними, духовними та фізичними умовами залежить формування стану психологічного (суб'єктивного) благополуччя особистості, який сприяє цілеспрямованій поведінці та успішній діяльності. Усе це разом створює умови для реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціум.

Для прогнозування специфіки соціально-психологічної реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні необхідно визначити показники (індикатори) того, якою мірою вони готові до змін у житті. При цьому індикаторами можуть бути різні рефлексії, у тому числі такий конструкт, як психологічне благополуччя особистості.

Література

1. Інформація про переміщених осіб [Електронний ресурс]: за даними М-ва соц. політики України станом на 6 червня 2016 року. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=189926&cat_id=107177.
2. Інформація про переміщених осіб [Електронний ресурс]: за даними Центру моніторингу з питань внутрішньо переміщених осіб Норвезької ради з питань біженців 2015 р. – Режим доступу: <http://www.internal-displacement.org/database>.
3. Куликов Л. В. Детерминанти удовлетворенности жизнью / Л. В. Куликов // Общество и политика. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 2000. – С. 476–510.
4. Пергаменичик Л. А. Социально-психологические условия психологического благополучия личности, пережившей кризисное событие / Л. А. Пергаменичик, Н. Г. Новак // Социальная психология и общество. – 2015. – Т. 6, № 4. – С. 161–169.
5. Пучкова Г. Л. Субъективное благополучие как фактор самоактуализации личности: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / Г. Л. Пучкова. – Хабаровск, 2003. – 21 с.
6. Фесенко П. П. Осмысленность жизни и психологическое благополучие личности: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / П. П. Фесенко. – М., 2005. – 24 с.
7. Хьелл Л. Теории личности / Хьелл Ларри, Зиглер Дэниел. – СПб.: Питер Пресс, 1997. – 608 с.
8. Шамионов Р. М. Психология субъективного благополучия личности / Р. М. Шамионов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2004. – 180 с.
9. Шамионов Р. М. Субъективное благополучие личности: этнопсихологический аспект / Р. М. Шамионов // Проблемы социальной психологии личности. – Саратов, 2008. – С. 245–291.
10. Bogic M. Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review [Електронний ресурс] / Bogic Marija, Njoku Anthony, Priebe Stefan // BMC International Health and Human Rights. – Режим доступу: <https://bmcinthealthhumanrights.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12914-015-0064-9> (Accessed 28 October 2015).
11. Diener E. Factors predicting the subjective well-being of nations / Diener E. Diener, M. Diener, C. Diener // Journal of Personality and Social Psychology. – 1995. – Vol. 69. – P. 851–864.

12. Evaluation of one mental health psychosocial intervention for Syrian refugees in Turkey / Budosani Boris, Benner Marie Theres, Abras Batoul, Aziz Sabah // International NGO Journal. – 2016. – Vol. 11(2) – P. 12–19.
13. *Fazel M.* Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review / *Fazel Mina, Wheeler Jeremy, Danesh John* // THE LANCET. – 2005. – Vol. 365. – № 9467. – P. 1281–1360.
14. *Macksoud M.* Assessing War Trauma in Children: A Case Study of Lebanese Children / S. Mona Macksoud // Journal of Refugee Studies. – 1992. – Vol. 5. – № 1. – P. 1–5.
15. Mental health of Kosovan Albanian refugees in the UK / Turner W. Stuart, Bowie Cameron, Dunn Graham, Shapo Laidon, Yule William // The British Journal of Psychiatry. – 2003. – Vol.182. – № 5. – P. 444–448.
16. Migration experiences, employment status and psychological distress among Somali immigrants: a mixed-method international study / Warfa Nasir, Curtis Sarah, Watters Charles, Carswell Ken, Ingleby David, Bhui Kamaldeep // BMC Public Health. – Vol. 12. – Режим доступу: <http://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-749> (Accessed 7 September 2012).
17. *Nabi F.* The Impact of the Migration on Psychosocial Well-Being: A Study of Kurdish Refugees in Resettlement Country / Nabi Fatahi // Journal of Community Medicine & Health Education. – 2014. – Vol. 4. – № 2.
18. *Ryan R. M.* 'On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being' / R. M. Ryan, E. D. Deci // Annual Review of Psychology. – 2001. – № 52. – P. 141–146.
19. *Ryff C. D.* The structure of psychological well-being revisited / C. D. Ryff, C. L. M. Keyes // Journal of Personality and Social Psychology. – 1995. – Vol. 69. – № 4. – P. 719–727.
20. *Quosh C.* Mental health of refugees and displaced persons in Syria and surrounding countries: a systematic review / Quosh Constanze, Eloul Liyam, Ajlani Rawan // Intervention Journal of Mental Health and Psychosocial Support in Conflict Affecte-d Areas. – 2013. – Vol. 11. – № 3 – P. 276–294.

References

1. Informatsiia pro peremishchenykh osib: za danymy Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy stanom na 6 chervnia 2016 roku [Information about refugees: According to the Ministry of Social Policy of Ukraine on 6 June 2016], available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=189926&cat_id=107177 (ukr).
2. Informatsiia pro peremishchenykh osib: za danymy Tsentru monitorynhu z pytan vnutrishno peremishchenykh osib Norvezkoi rady z pytan bizhentsiv 2015 [Information about refugees: According to the monitoring center for internally displaced persons, the Norwegian Council for Refugees, 2015], available at: <http://www.internal-displacement.org/database> (ukr).
3. *Kulikov, L. V.* (2000). Determinanty udovletvorennosti zhiznyu [Determinants of life satisfaction]. *Obshchestvo i politika* [Society and politics] (pp. 476–510). St. Petersburg: Publ. of St. Petersburg University (rus).

4. Pergamenschik, L. A., and Novak, N. G. (2015). Sotsialno-psikhologicheskoye usloviya psikhologicheskogo blagopoluchiya lichnosti, perezhivshyey krizisnoye sobytiye [Social Psychological Conditions of Psychological Well-Being in Individuals Who Have Experienced Critical Events]. *Sotsialnaya psikhologiya i obshchestvo* [Social Psychology and Society], vol. 6. no. 4, 161–169 (rus).
5. Puchkova, G. L. (2003). *Subyektivnoye blagopoluchiye kak faktor samoaktualizatsii lichnosti* [Subjective well-being as a factor of self-actualization]. Abstract of Ph. D. dissertation. Khabarovsk, Russia.
6. Fesenko, P. P. (2005). *Osmyslennost zhizni i psikhologicheskoye blagopoluchiye lichnosti* [Meaningful life and psychological well-being of a person]. Abstract of Ph. D. dissertation. Moscow, Russia.
7. Hjelle, L., and Ziegler, D. (1992). *Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications*. 3th ed. McGraw-Hill Inc.
8. Shamionov, R. M. (2004). *Psikhologiya subyektivnogo blagopoluchiya lichnosti* [Subjective well-being of a person]. Saratov: Saratov University Publ. (rus).
9. Shamionov, R. M. (2008). Subyektivnoye blagopoluchiye lichnosti: etnopsikhologicheskyy aspekt [Subjective well-being of Personality: ethno psychological aspect]. *Problemy sotsialnoy psikhologii lichnosti* [Problems of social psychology of personality] (pp. 245–291). Saratov (rus).
10. Bogic, M., Njoku, A., and Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, available at: <https://bmcinthealthhumrights.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12914-015-0064-9> (Accessed 28 October 2015).
11. Diener, E., Diener, M., and Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 851–864.
12. Budosani, B., Benner, M.-T., Abras, B., and Aziz, S. (2016). Evaluation of one mental health psychosocial intervention for Syrian refugees in Turkey. *International NGO Journal*, 11(2), 12–19.
13. Fazel, M., Wheeler, J., and Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *THE LANCET*, vol. 365, no. 9467, 1281–1360.
14. Macksoud, M. (1992). Assessing War Trauma in Children: A Case Study of Lebanese Children. *Journal of Refugee studies*, vol. 5. no. 1, 1–15.
15. Turner, S., Bowie, C., Dunn, G., Shapo, L., and Yule, W. (2003). Mental health of Kosovan Albanian refugees in the UK. *The British Journal of Psychiatry*, vol. 182, no. 5, 444–448.
16. Warfa, N., Curtis, S., Watters, C., Carswell, K., Ingleby, D., and Bhui, K. (2012). Migration experiences, employment status and psychological distress among Somali immigrants: a mixed-method international study. *BMC Public Health*, vol. 12, available at: <http://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-749> (Accessed 7 September 2012).
17. Nabi, F. (2014). The Impact of the Migration on Psychosocial Well-Being: A Study of Kurdish Refugees in Resettlement Country. *Journal of Community Medicine & Health Education*, vol. 4, is. 2.
18. Ryan, R., and Deci, E. (2001). “On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being”. *Annual Review of Psychology*, 52, 141–146.

19. Ryff, C., and Keyes, C. L. (1995). The structure of psychological well-being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 69, no. 4, 719–727.
20. Quosh, C., Eloul, L., and Ajlani, R. (2013). Mental health of refugees and displaced persons in Syria and surrounding countries: a systematic review. *Intervention. Journal of Mental Health and Psychosocial Support in Conflict Affected Areas*, vol. 11, no. 3, 276–294.

Головченко Д. И. Социально-психологические предпосылки состояния психологического благополучия у внутренне перемещенных лиц в Украине

Социально-психологический ракурс анализа процесса реинтеграции внутренне перемещенных лиц в социум связывается с необходимостью выяснения предпосылок, обеспечивающих психологическое благополучие личности. Психологическое благополучие рассматривается как многофакторный конструкт, отражающий удовлетворенность человека жизнью в различных сферах его деятельности и является интегральным социально-психологическим образованием, которое охватывает все виды благополучия: социальное, материальное, духовное, физическое и психологическое. Показано, что сложные условия миграции и военные действия часто приводят к нарушению состояния психологического благополучия вынужденных переселенцев и беженцев. На основе теоретического анализа выделены факторы, которые обуславливают психологическое благополучие вынужденных переселенцев. Сформулировано положение, согласно которому важным общественным заданием в контексте реинтеграции внутренне перемещенных лиц является создание социально-психологических условий восстановления не только их ощущения психической стабильности, но и психологического благополучия. Сделан вывод, что необходимыми условиями сохранения и восстановления состояния психологического благополучия личности являются реализация ее творческого потенциала, познавательная и физическая активность, направленность на здоровые жизненные цели, самоактуализация. Определено, что психологическое благополучие человека зависит от наличия у него осознаваемых целей и планов жизнедеятельности, а также условий и ресурсов для их достижения.

Ключевые слова: социально-психологическая реинтеграция, внутренне перемещенные лица, психологическое благополучие, факторы психологического благополучия.

Holovchenko D. I. Socio-psychological preconditions of the state of psychological well-being of the internally displaced persons in Ukraine

The author discusses the issue of preservation and restoration of psychological well-being of the internally displaced persons in Ukraine. Socio-psychological perspective of analyzing the process of reintegration of the internally displaced persons is connected with the need to determine prerequisites for promoting individual psychological well-being. Psychological well-being is interpreted as a multifactor construct that reflects individual satisfaction with different spheres of his/her life. It is an integral socio-psychological phenomenon, which comprises all kinds of well-being: social, material, spiritual, physical and psychological. Difficult conditions of migration and military actions often cause disruption of the state of psychological well-being of internally displaced persons and refugees. The theoretical analysis conducted by the author allowed identification of the factors of the state of psychological well-being of internally dis-

placed persons. It is stated that an important public task in the context of reintegration of internally displaced persons is to create socio-psychological conditions for restoration of not only their psychological stability, but also their psychological well-being. It is concluded that necessary conditions for preservation and restoration of individual psychological well-being are realization of the potential of an individual, cognitive and physical activity, orientation at healthy life goals, and self-actualization. Psychological well-being of an individual depends on his/her comprehension of the objectives and life plans as well as conditions and resources of reaching them.

Key words: social-psychological reintegration, internally displaced persons, psychological well-being.